

28ste zondag door het jaar / 12 oktober 2025

Exegetische notities eerste lezing

2 Koningen 5,14-17

Heel hoofdstuk 5 van het tweede boek Koningen is gewijd aan Naäman, een bevelhebber van het leger van de koning van Aram (Syrië). Naäman leed aan een huidziekte die onrein maakt. De Arameeërs hadden op een van hun strooptochten een jong meisje uit Israël meegevoerd, dat als slavin diende bij de vrouw van Naäman. Dit jonge meisje suggereerde dat Naäman maar eens naar 'de profeet in Samaria' moest gaan, want die zou hem wel genezen. Zij doelde daarmee op de profeet Elisa. Naäman ging naar de koning en vertelde hem wat het meisje uit Israël had gezegd. Daarop stuurde de koning van Aram hem naar Israël met een brief bestemd voor de koning van Israël met daarin het verzoek of hij Naäman van zijn huidziekte wilde genezen. Naäman ging op weg, met tien talenten zilver bij zich, zesduizend sjekel goud en tien stel kleren. Zodra de koning van Israël de brief gelezen had, scheurde hij zijn kleren onder de uitroep dat hij geen God was die kan beschikken over leven of dood en dat hij vermoedde dat Naäman was gestuurd om een conflict met hem te beginnen. Toen Elisa hoorde dat de koning van Israël zijn kleren had gescheurd, verzocht hij hem Naäman te sturen, zodat deze zou merken dat er in Israël een profeet woont. Nadat Naäman met zijn wagen naar het huis van Elisa was gereden, stuurde Elisa iemand naar buiten om hem te zeggen dat hij zich zevenmaal in de Jordaan moest baden, dan zou zijn huid weer gezond worden en zou hij weer rein zijn. Naäman was woedend, dacht dat hij voor de gek werd gehouden, maar deed op aanraden van zijn bedienden toch wat hem werd opgedragen. En hier begint de eerste lezing.

Het Hebreeuws gebruikt voor de ziekte de term *tsara'at*. In het Grieks werd dit vertaald met *lepra*. Het lectionarium vertaalt het met *melaatsheid*. Ook wordt deze aandoening *huidvraat* genoemd. Of *tsara'at* hetzelfde is als lepra is echter de vraag. Vergelijking met andere bijbelteksten laat zien dat *tsara'at* functioneert als een straf. Zo is de hand van Mozes aangetast door *tsara'at* omdat hij geen vertrouwen in zijn volk heeft (Exodus 4) en wordt Mirjam erdoor getroffen als straf voor laster (Numeri 12). Dit laatste voorval wordt zelfs geciteerd in Deuteronomium 24,8-9 bij de krachtige waarschuwing zich in acht te nemen voor *tsara'at*. Het boek Leviticus besteedt de hoofdstukken 13 en 14 aan deze ziekte en in de Talmoed is te lezen dat *tsara'at* het gevolg is van zeven zonden: een boze tong, bloedvergieten, loze eden, ontucht, arrogantie, roverij en zelfzucht. Alleen een *onnatuurlijke* besmetting veroorzaakt dus rituele onreinheid.

De naam Elisa betekent 'God is redding'. 'Elisa' is een weldoener voor zijn omgeving en voor hen die vertrouwen in hem stellen. Begonnen als leerling van Elia, werd Elisa op eigen gezag profeet, wonderdoener en bovenal dé religieuze persoonlijkheid in het Israël van de tweede helft van de negende eeuw v.Chr.. Generaties lang zijn er verhalen over Elisa doorverteld. De mensen hoorden graag hoe God zijn macht toonde door middel van de woorden en daden van deze profeet.

De episode van Naäman laat zien wat zich afspeelt bij de *tsara'at*-aandoening en wat de genezing bewerkt. Is het arrogantie die Naäman naar zijn hoofd is gestegen? Is de huidziekte zijn straf daarvoor? Is het de confrontatie met de macht van de eenvoud die hem tenslotte geneest? De grote melaatse held wordt door een advies van een joods meisje weer als een klein gezond kind. Dat Naäman genezen is blijkt uit zijn houding: hij erkent dat de God van Israël de ene, levende God is. Elisa weigert pertinent de door Naäman meegenomen geschenken aan te nemen. In plaats daarvan vraagt Naäman zelf om een gunst. Om thuis in Aram God te kunnen vereren heeft hij een vracht aarde nodig. Deze grond wordt het teken

van blijvende verbondenheid met het land waar hij zijn genezing heeft ontvangen en tot inkeer is gekomen. Het is heilige grond.

Exegetische notities antwoordpsalm

Psalm 98,1.2-3ab.3cd-4

Op deze zondag bestaat de antwoordpsalm uit de eerste vier verzen van Psalm 98. De verzen 5-9 volgen op de 33ste zondag door dit jaar C. Psalm 98 maakt sterk de indruk beïnvloed te zijn door de gedachtewereld van Jesaja, zoals te lezen is in bijvoorbeeld Jesaja 55,12-13. De antwoordpsalm klinkt jaarlijks in de dagmis van Eerste Kerstdag (verzen 1-6).

De tekst is te beschouwen als een bloemlezing van teksten met een eschatologisch karakter, een nieuw lied. De psalm maakt optimaal gebruik van de symboliek van het getal zeven dat volmaaktheid aanduidt. God wordt zevenmaal genoemd en verricht zeven handelingen. Hij heeft zeven goddelijke eigenschappen. Deze goddelijke harmonie wordt nog eens onderstreept door zeven verschillende werkwoorden van lofprijzing. In de tussenzang wordt het vreugdebetoon van de gehele aarde verwoord.

Exegetische notities tweede lezing

2 Timoteüs 2,8-13

De tweede lezing confronteert ons met Paulus die moet vechten om te overleven en de overgeleverde leer te behouden voor volgende generaties. Hij wacht in een donkere vochtige kerker in Rome op zijn dood. Hij moet het geloof veiligstellen voor als hij er zelf niet meer is. Daarom stuurt hij Timoteüs een brief. Deze tweede brief aan Timoteüs is een aangrijpend menselijk document.

Paulus wijst op Christus als het voorbeeld bij uitstek van trouw en standvastigheid en refereert aan het verbond met David in 2 Samuël 7 door Christus' Davidische afstamming te vermelden. God heeft zijn trouw vooral getoond bij Christus' opwekking uit de doden en zijn trouw gaat onverminderd voort in de moedige verkondiging van het evangelie. Wordt Paulus tot zwijgen gebracht, dan staat er iemand als Timoteüs klaar om de boodschap door te geven. Tot besluit van zijn aansporing citeert Paulus een fragment uit een vermoedelijk al bestaande hymne. Het is een opsomming waaruit blijkt hoe het huidige gedrag van de christen naar het voorbeeld van Christus bepalend is voor de houding die Christus - als eschatologische rechter - zal aannemen jegens de christen. Nadat driemaal is gezegd dat die houding navenant congruent is aan het gedrag van de christen, vindt er een opvallende omkering van het parallellisme plaats: als wij ontrouw zijn: God blijft trouw. Zichzelf verloochenen kan Hij niet. Stof tot nadenken is de opvatting dat God blijkbaar ook *niet anders* kan dan trouw te zijn. We stuiten hier op een fundamenteel motief: God / Christus die trouw blijft ook wanneer wij keer op keer ontrouw worden. Precies dit moet Timoteüs blijven gedenken.

Exegetische notities Evangelie

Lucas 17,11-19

De reis naar Jeruzalem is bij de evangelist Lucas te beschouwen als de lijdensweg van Jezus. Misschien daarom is de geografisch verkeerde volgorde waarin hij de twee gebieden noemt opvallend: komend vanuit het noorden zou Galilea als eerste vermeld moeten zijn. Door de omkering komt de nadruk echter op Samaria te liggen. De lezer is op zijn hoede. Hij heeft in hoofdstuk 9 gelezen over een ongastvrij Samaritaans dorp en in hoofdstuk 10 ook een parabel over een barmhartige Samaritaan. Wat gaat er hier gebeuren?

In een dorp - of het Samaritaans, Galilees gebied of niemandsland is laat Lucas in het midden - komen hem tien *leproi* tegemoet. Deze lijdens aan *tsara'at* lijken gemodelleerd naar Naäman uit de eerste lezing. Dat het er tien zijn, verwijst enerzijds naar de parabels in hoofdstuk 15: één op de tien wordt teruggevonden. Anderzijds roept het in herinnering de tien stammen die eens in dit grensgebied woonden. Die stammen waren versmolten met de volkerenwereld en zo buiten de gemeenschap van het volk van God komen te staan. De tien *leproi* blijven ook op afstand en roepen daarom luidkeels om medelijden. Ze kennen Jezus van naam en weten zijn functie: *epistata*, letterlijk iemand die boven iemand anders staat, een meester dus. Opvallend is dat deze titel bij Lucas in het voorafgaande alleen door de apostelen in de mond wordt genomen en in het vervolg niet meer wordt gebruikt. *Eleison hēmas* staat er verder in het Grieks, heb medelijden met ons. In de Latijnse liturgie zijn *Eleison* en *Kyrie* de enige Griekse woorden die niet zijn vertaald. Het zegt iets over de doorwerking van de uitroep van een zieke die schreeuwt om genezing. Maar niet het roepen trekt Jezus' aandacht. Hij ziet de *leproi*. Overeenkomstig Leviticus 13-14 moeten ze naar de priesters gaan en Jezus geeft bijgevolg ook de opdracht daartoe. Maakt de onreinheid van de tien *leproi* onderweg plaats voor gaafheid vanwege deze opdracht?

Het moment van de genezing heeft tot gevolg dat de eenheid van de tien mannen verbroken wordt. Slechts een van de tien keert terug. Hij verheerlijkt God met luide stem. Het is de pendant van de schreeuw om genezing. Hij bedankt Jezus. Het Grieks spreekt over *eucharistein*. Het is de enige keer in heel het Tweede Testament dat Jezus bedankt wordt. En dan volgt een schokkende mededeling van Lucas. Dit was een Samaritaan. Joodse melaatsen en een Samaritaanse lotgenoot hadden elkaar blijkbaar gevonden in een noodverband. Uit niets bleek in het voorafgaande de permanente vijandschap tussen beide bevolkingsgroepen. En uit niets bleek dat Jezus onderscheid maakt tussen de tien in hun genezing. Maar na Lucas' opmerking maakt Jezus dit onderscheid wél: de Samaritaan wordt door hem aangeduid met *vreemdeling*, heiden dus. De lezer stuit nu op een aantal vragen. Hoe weet Jezus dat dit een Samaritaan is? Is Jezus verontwaardigd dat de negen andere *leproi* hem niet komen bedanken? Daarover zegt hij echter geen woord. Jezus mist blijkbaar uitsluitend hun erkenning van God. Maar moet dat dan per se in Jezus' nabijheid? Ja, is de visie van Lucas. Jezus openbaart wat velen niet geloven of willen geloven: God redt uitgestotenen. Tot dusver zijn in het evangelie van Lucas mannen en vrouwen van joodse oorsprong door het machtswoord van Jezus genezen. Hier is het iemand van wie het voor de joden vaststond, dat hij vanwege zijn troebel verleden tot de heidenen gerekend moest worden. Mensen van heidense afkomst krijgen te horen: *uw geloof heeft u gered*

Exegetische boodschap

God eer brengen

Naäman en de Samaritaanse melaatse komen hierin overeen: beiden hebben een weldaad ervaren en erkennen dat als een weldaad van God. Hij heeft de genezing verricht door middel van Elisa en Jezus. Zij zijn de feitelijke bemiddelaars tussen God en mensen en dus profeet in de ware zin des woords. De eer die Naäman God schenkt is zelfs stoffelijk. Hij neemt heilige grond mee. De Samaritaan eert met luide stem en vol dankbaarheid.